Nr 92.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående anslag till arbetslöshetens bekämpande; given Stockholms slott den 25 februari 1916.

Under åberopande av bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att för arbetslöshetens bekämpande, i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet angivna grunder,

dels använda vad som återstår av det belopp av 5,000,000 kronor, som 1914 års senare riksdag ställt till Kungl. Maj:ts förfogande att enligt vissa angivna grunder användas såsom bidrag till understödjande av arbetslösa,

dels ock använda och av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta ytterligare ett belopp av högst 5,000,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Oscar von Sydow.

Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 februari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för civildepartementet, statsrådet von Sydow anförde:

Bland de många viktiga spörsmål, som vid världskrigets utbrott omedelbart påkallade Kungl. Maj:ts uppmärksamhet, var också angelägenheten att motverka den befarade arbetslösheten och mildra påföljderna av densamma. Uppgiften att närmast verka i sådant syfte samt handlägga dit hörande ärenden uppdrogs åt statens arbetslöshetskommission i samråd med socialstyrelsen. Jämlikt detta sitt uppdrag framlade arbetslöshetskommissionen den 29 augusti 1914 ett förslag om statens medverkan till en omfattande understödsverksamhet i ändamål att bringa hjälp åt dem, som i anledning av den inträffade krisen förlorade sina utkomstmöjligheter och därför behövde hjälp från det allmännas sida. Med stöd härav föreslog Kungl. Maj:t i en den 1 september 1914 avgiven proposition riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att såsom bidrag till understödjande av arbetslösa använda och av tillgängliga medel,

mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta ett belopp av förslagsvis 5,000,000 kronor. Sedan förslaget, enligt vad riksdagen i skrivelse den 25 september 1914 anmälde, blivit av riksdagen bifallet, fastställdes genom nådig kungörelse den 28 september 1914 huvudsakligen följande grunder för den av statsmakterna sålunda anordnade understödsverksamheten för arbetslösa (svensk författningssamling nr 237).

Understöd kan utgå endast till välfrejdad och arbetsför svensk medborgare, som fyllt 15 år, icke under år 1914 varit av annan orsak än sjukdom intagen å fattigvårdsanstalt eller under samma år före den 1 augusti annat än tillfälligtvis för sig själv eller sin familj åtnjutit penningunderstöd av fattigvården, icke lyckats erhålla arbete genom den offentliga arbetsförmedlingen, samt på grund av oförvållad arbetslöshet under minst 6 arbetsdagar befunnits vara i behov av understöd. Förrän understöd kan beviljas, skall undersökas, huruvida icke lämpligt tillfälle till utkomst genom eget arbete kan beredas den arbetslöse. Till understöd bidrager staten med högst 60 öre per dag för man och hustru tillhopa, 40 öre för ensam person, som fyllt 18 år, 25 öre för ensam person, som fyllt 15 men ej 18 år, samt 12½ öre för varje inom eller utom äktenskapet fött barn; detta dock under förutsättning att minst samma belopp tilldelas honom utav respektive kommuns eller landstings medel. Understödets storlek bestämmes efter den arbetslöses större eller mindre behov och kan efter omständigheterna utgå i kontanta medel eller, helt eller delvis, i naturaförmåner. Understödstagare är vid risk av understödets indragande skyldig föra ett ordentligt och nyktert levnadssätt, att regelbundet anmäla sig hos den offentliga arbetsförmedlingen samt att mottaga lämpligt arbete, som anvisas honom. Understödet skall icke äga fattigvårds karaktär eller medföra fattigvårdens rättsverkningar.

I anledning av särskild proposition den 17 september 1914 beslöt riksdagen vidare att på extra stat för år 1915 anvisa ett förslagsanslag av 20,000 kronor att utgå såsom bidrag till resekostnader för medellösa arbetssökande, som av arbetsförmedlingsanstalt anvisats arbete å annan ort, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel redan under år 1914 utanordna erforderliga belopp. Närmare föreskrifter angående anslagets användning meddelades genom kungörelse den 28 september 1914 (sv. förf.-saml. nr 238). Den sålunda träffade anordningen, som avsåg tiden 1 oktober 1914—31 maj 1915, erhöll sedermera genom Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut förlängd varaktighet till utgången av år 1916.

Handhavandet av understödsverksamheten anförtroddes åt de lokala arbetslöshets- och hjälpkommittéer, om vilkas upprättande Kungl. Maj:t förordnat i nådigt cirkulär till länsstyrelserna den 18 augusti

1914. Enligt cirkuläret skulle nämligen å varje ort, där anledning fanns antaga, att arbetslöshet kunde ifrågakomma, tillsättas en kommunal hjälpkommitté, avsedd att ena alla strävanden för arbetslöshetens bekämpande och nödens avhjälpande. Kommitténs ordförande skulle förordnas av länsstyrelsen och dess övriga ledamöter utses av vederbörande kommunala myndighet på sådant sätt, att kommittén å ena sidan erhöll representanter för de kommunala myndigheter, som äga intresse för och sakkunskap i förekommande spörsmål, å andra sidan blev ett uttryck för alla samhällsklassers eniga strävan att söka övervinna de uppkomna svårigheterna. För varje län skulle därjämte av länsstyrelsen utses en länshjälpkommitté för att i samråd med länsstyrelsen sammanhålla de kommunala kommittéernas verksamhet. I de kommuner, där åtminstone till en början särskild kommitté icke erfordrades, skulle kommunalnämnden fylla dess uppgifter. Efter förslag av arbetslöshetskommissionen fastställde Kungl. Maj:t den 10 september 1914 instruktioner för kommunala kommittéer och länskommittéer. Vidare utarbetades inom arbetslöshetskommissionen i samråd med socialstyrelsen närmare anvisningar rörande kommittéernas olika uppgifter, varjämte socialstyrelsen meddelade bestämmelser rörande arbetsförmedlingens samverkan med understödsverksamheten.

Genom de sålunda vidtagna anordningarna skapades ett understödssystem, som var ägnat att, i den mån förhållandena vid krisens utbrott syntes medgiva, tillförsäkra de arbetstagande ett skydd mot arbetslöshetens påföljder.

Emellertid har arbetslöshetskommissionen låtit sig angeläget vara att med stöd av numera vunna erfarenheter undersöka, huruvida förevarande del av den sociala beredskapen kan anses tillfyllestgörande för det fall, att en svårare kris skulle ställa densamma på hårdare prov än som hittills ifrågakommit. De verkställda utredningarna hava föranlett kommissionen — vars huvudsakliga arbeten jag haft tillfälle följa — att efter samråd med socialstyrelsen under nästlidne januari månad inkomma med framställning om vissa ytterligare åtgärder från statens sida till förebyggande av arbetslöshet och mildrande av dennas verkningar.

I berörda framställning har kommissionen anfört följande.

Arbetslöshetskommissionens framställning.

Det ekonomiska kristillstånd, som vid krigets utbrott sommaren 1914 överallt inträdde, tedde sig till en början mycket hotande även i vårt land. Den omedelbart förhärskande känslan av osäkerhet och ovisshet inför krigets eventualiteter verkade förlamande inom näringslivets olika grenar, så att inom vissa yrkesområden till en början nästan fullständig stagnation syntes vara att befara. Såsom följd härav framträdde också

genast en omfattande arbetslöshet. Emellertid lyckades det, väsentligen genom statens åtgöranden i olika avseenden, att rätt snart återföra det ekonomiska livet till mera normalt läge. Under loppet av sommaren 1915 stadgades förhållandena ytterligare i sådan grad, att i stort sett goda konjunkturer kunde anses då vara rådande. De gångna höst- och vintermånaderna hava icke heller jävat förhoppningarna på en för vår produktion fortfarande gynnsam utveckling, om ock medvetandet om dennas osäkerhet alltid måste utöva ett i viss mån återhållande inflytande, som förhindrar ett fullt utnyttjande av de stora möjligheterna. Ett synnerligen gott tecken på näringslivets och särskilt industriens goda läge innebär den omständigheten, att icke ens den inträdda vintern synes hava i avsevärd mån dämpat livaktigheten.

Klart är, att under sådana förhållanden ställningen på arbetsmarknaden kommit att efter hand utveckla sig på ett långt förmånligare sätt än vid tiden närmast efter krigsutbrottet med skäl kunde befaras. Enligt rapporter, som regelbundet ingivas till socialstyrelsen från en mycket stor del av industriens arbetsgivare, bedöma dessa allmänt läget såsom mycket gott. För de till svenska arbetsgivarföreningen anslutna företagen rapporteras månad efter månad i stort sett ökning av arbetarantalet, inom de fackliga arbetarorganisationerna har arbetslösheten (om man undantar tobaks- och stenarbetarna, för vilka särskilda förhållanden gjort sig gällande) efter hand nedgått till ungefär vanlig omfattning, och arbetsförmedlingsanstalternas uppgifter tyda på livlig omsättning och stark efterfrågan på arbetskraft inom olika yrken.

Om också näringslivets läge således kan för närvarande betecknas såsom i allmänhet mycket tillfredsställande, föreligger emellertid ingen garanti för att icke en förändring till det sämre kan inträda. Fastmer hava erfarenheterna under den förflutna kristiden inneburit allvarliga påminnelser om, att oberäkneliga faktorer kunna när som helst störande ingripa. Genom restriktiva åtgärder av krigförande makter har varuutbytet med utlandet vid vissa tider så försvårats, att stora näringsområden sett hela sin verksamhet allvarligt hotad. Då någon lättnad i den internationella handeln och samfärdseln icke förmärkts, utan snarare ytterligare restriktioner efter hand genomförts, och då Sveriges industri i mycket hög grad är beroende dels av tillförsel utifrån av råvaror och förbrukningsartiklar, dels ock av utförsel utav alster i mer eller mindre förädlad form, så ligger det i öppen dag, att produktionens fortgång på intet sätt kan anses tryggad ens för den närmaste framtiden. De betänkliga arbetsförhållanden, som på grund av försvårad export inträtt inom vårt lands stenindustri, kunna i viss mån giva exempel på

svårigheter, vilka även inom andra näringsområden när som helst och helt plötsligt kunna inträffa.

Den möjligheten är icke heller utesluten, att kriget tränger oss än närmare in på livet och framtvingar mera omfattande mobilisering eller rent av landets försättande i fullt krigstillstånd. Trots allt vad genom det allmännas försorg eller enskild förtänksamhet åtgjorts för att förbereda näringslivets anpassning efter de förhållanden, som till följd av dylika eventualiteter kunna uppkomma, lärer det vara otvivelaktigt, att i allt fall inom flertalet näringsområden mycket svårartade rubbningar måste uppstå, vilka oundvikligt komma att, åtminstone till en början och innan en utjämning av arbetskraften mellan olika näringsområden kunnat åvägabringas, medföra omfattande arbetslöshet.

Nu antydda risker, om vilkas allvarliga karaktär den gångna tidens händelser oupphörligt lämnat påtagliga bevis, nödvändiggöra enligt arbetslöshetskommissionens uppfattning vidtagandet av omfattande åtgärder för jämväl den sociala beredskapens stärkande. För sådant ändamål har kommissionen också satt sig i förbindelse med de olika lokala organen för hjälpverksamheten under krisen (länskommittéer och kommunala hjälpkommittéer m. fl.). Kommissionen åsyftade därvid bland annat att för dessa organ klargöra vikten av, att man på varje ort gjorde sig förtrogen med ställningens fortfarande allvarliga beskaffenhet samt med hänsyn härtill noga genomtänkte och preliminärt organiserade den hjälpverksamhet av större omfattning, som eventuellt kan bli erforderlig. Därjämte önskade kommissionen emellertid inhämta kännedom om de erfarenheter, som under den gångna kristiden gjorts i olika delar av landet, samt om de önskemål och synpunkter i avseende å den sociala beredskapen, de lokala hjälporganen hade att framföra. Vad härvid från deras sida anförts, har varit ägnat att stärka kommissionens genom egna iakttagelser och undersökningar vunna övertygelse om, att *landet icke, i sådan mån som synes önskligt och möjligt, är rustat att möta vissa sociala svårigheter, som måste vara att befara under en eventuellt mötande svårare kris.* Det mest omfattande och grundläggande problem, som därvid uppkommer och vars lösande faller inom förevarande kommissions arbetsuppgift, är uppenbarligen frågan om åtgärder i anledning av den arbetslöshet, som vid en allmän eller partiell kris inom näringslivet lärer omedelbart uppstå. Statsmakterna hava redan genom tidigare åtgärder visat sig varmt behjärta, att allt möjligt intresse ägnas åt de arbetstagandes bevarande för arbetslösheten och dess påföljder. Att skydda arbetarna mot den sänkning i ekonomisk, fysisk och moralisk standard, som ofta blir en följd av arbetslöshet, erkännes allmänt vara en ideell plikt, men är obestridligen också fullt motiverat av praktiska

hänsyn. Under nuvarande kritiska tider, då det nationella oberoendet väsentligen kan komma att bero på den inre sammanhållningen och känslan av ömsesidigt förtroende mellan olika samhällsgrupper, är det jämväl av påtaglig betydelse, att de mindre bemedlade få ett starkt intryck av den omvårdnad, som ägnas dem. En sådan känsla lärer ock innebära ett skydd mot de lockelser till anställning i andra länder, som i någon mån redan förmärkts och vilka kunna befaras efter kristidens slut framträda med ökad styrka. Kommissionen anser sig slutligen böra erinra, att ju bättre arbetarnas inkomster och köpkraft kunna bibehållas, jämväl det stora flertalet av handlande, hantverkare och andra självförsörjande torde bevaras vid sin utkomst. Kampen mot arbetslösheten och arbetstagarnas skyddande mot dennas ekonomiska följder är sålunda av grundläggande betydelse för de mindre bemedlades läge i allmänhet under kristiden.

Innan arbetslöshetskommissionen övergår till frågan om de ytterligare åtgärder, som nu närmast påfordras från statens sida för den sociala beredskapens stärkande och närmast kampen mot arbetslösheten, för det fall att en mera omfattande kris skulle inträda, torde en summarisk översikt böra lämnas över vad i sådant avseende hittills åtgjorts samt vilka resultat därvid ernåtts.

Vidtagna åtgärder mot arbetslösheten.

Förebyggande åtgärder.

När arbetslöshetskommissionen i augusti 1914 vid den nuvarande krisens början tillsattes, var det dess främsta omsorg att undersöka, huruvida förebyggande åtgärder kunde vidtagas i den omfattning, att därigenom arbetslösheten och nöden måtte verksamt bekämpas. Kommissionen ansåg det nämligen vara ur alla synpunkter både för det allmänna och för de arbetslösa fördelaktigast, att dessa fingo tillfälle till försörjning genom eget produktivt arbete. För att förverkliga detta önskemål hava kommissionen och socialstyrelsen företagit åtskilliga utredningar och framställt förslag, vilka i sin mån lära hava bidragit till, att arbetslösheten icke kommit att antaga så stora dimensioner, som vid krisens utbrott syntes hota. Kommissionen anser sig böra här i korthet lämna en redogörelse för sina viktigaste åtgärder i berörda syfte.

Då vissa svårigheter för arbetets vidmakthållande eller eventuella återupptagande — i de fall då det blivit nedlagt — yppade sig på grund av motsättningen mellan arbetsgivare och arbetare, höll kommissionen den 25 augusti inför chefen för civildepartementet en överläggning i ämnet med ett större antal representanter för arbetsgivar- och arbetarorganisationerna inom industrien. Därvid konstaterades en principiell enighet om att upprätthålla lugn på arbetsmarknaden, vilket kraftigt bidragit till att underlätta fredliga uppgörelser mellan arbetsgivare och arbetare och sålunda främjat driftens fortgång.

I anledning av hotande tecken till arbetslöshet inom vissa grenar av handeln inbjöd kommissionen jämväl representanter för företagar- och arbetstagarorganisationer inom affärsväsendet till en överläggning i ämnet inför chefen för civildepartementet. Även denna gång resulterade sammankomsten i ett konstaterande av de olika sidornas samstämmiga uppfattning om, att rubbningar i arbetsförhållandena borde bestämt motverkas.

Beredande av arbetstillfällen.

På arbetslöshetskommissionens initiativ hava även åtskilliga mått och steg vidtagits i syfte att anordna offentliga arbetsföretag. Redan den 14 augusti 1914 avlät chefen för civildepartementet å kommissionens vägnar dels till vederbörande centrala myndigheter, dels till överståthållarämbetet och länsstyrelserna skrivelser med anhållan om upplysningar rörande pågående eller omedelbart förestående arbetsföretag. Därjämte riktades en vädjan till statens och kommunernas myndigheter att taga i övervägande, huruvida igångsatta företag kunde utvidgas eller forceras samt huruvida planerade nya företag kunde omedelbart upptagas. Genom dessa undersökningar och maningar riktades vederbörandes uppmärksamhet på vikten av snara åtgärder, något som också beaktades av regeringen vid dess handläggning av hithörande frågor. Arbetslöshetskommissionen har vidare haft tillfälle att upprepade gånger inför regeringen påpeka olika omständigheter, som varit av betydelse i nu berört avseende. Den har således verkat för frikallandet från militärtjänst av personer, vilkas kvarblivande i civila anställningar varit av vikt för företags fortgång; kommissionen har framhållit lämpligheten av att utförandet av vissa befästningsarbeten överlämnas åt arbetslösa arbetare, som därtill äro lämpliga, i stället för att utföras av därvid alldeles ovana värnpliktige och landstormstrupper o. s. v. Då av redan antydda skäl stor arbetslöshet inträtt inom stenindustrien, måste speciell uppmärksamhet ägnas åt att bringa hjälp åt dess arbetare genom att påskynda redan planerade offentliga arbetsföretag och främja tillkomsten av nya sådana. Tidigare och i större omfattning än vad eljest skulle skett hava således statsmedel ställts till förfogande för järnvägs- och väganläggningar, byggande av fiskehamnar o. d. arbeten i de trakter, där arbetslösa stenarbetare finnas i större antal.

Kommissionen har jämväl ägnat uppmärksamhet åt frågan om att kunna fullt utnyttja de arbetstillfällen, som stå till buds. På dess initiativ beslöto Kungl. Maj:t och riksdagen vidtaga mera effektiva åtgärder för att underlätta arbetssökandes resor, varigenom främjats det för vårt land med dess långa avstånd viktiga önskemålet, att icke resekostnadernas storlek må utgöra hinder för arbetsdugliga och arbetsvilliga arbetare att mottaga anställningar, som anvisas dem genom de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna. I syfte att främja dessas samarbete

och därigenom utjämningen av tillgång och efterfrågan å arbetsmarknaden inom olika delar av landet har arbetslöshetskommissionen även, i förening med socialstyrelsen, utverkat Kungl. Maj:ts medverkan därtill, att anordningar för ett centralt praktiskt förmedlingsarbete kunnat vidtagas till otvivelaktigt gagn för de arbetsdugliga och arbetsvilliga.

Kommissionen vill slutligen erinra därom, att i de anvisningar för hjälparbetet i orterna, som kommissionen utfärdat såväl hösten 1914 som ock hösten 1915, med eftertryck framhållits vikten av att i första hand söka *förebygga* arbetslöshet genom att tillhandahålla arbetstillfällen.

Understöd åt arbetslösa.

Ehuru sålunda arbetslöshetskommissionen redan från början av sitt arbete främst tog sikte på de förebyggande åtgärderna, kunde den icke stanna vid att allenast förorda denna linje för kampen mot arbetslösheten. Den måste nämligen förutse sannolikheten av att i allt fall arbetslöshet skulle komma att uppstå i sådan omfattning, att omedelbar hjälp måste lämnas. Därjämte nödgades kommissionen taga hänsyn till, att anordnandet av extraordinära arbetsföretag utöver dem, för vilka statsmedel på vanligt sätt utgingo, vore en vittutseende ekonomisk fråga, vars lösande ställde sig synnerligen svårt under det finansiellt vanskliga läge, vari landet befann sig vid krisens utbrott och den närmaste tiden därefter. Kommissionen fann sig därför böra hos Kungl. Maj:t göra framställning om anvisandet av medel till anordnandet av en understödsverksamhet för arbetslösa. Härmed skulle sålunda skapas en form, genom vilken de av krisen drabbade, åt vilka ej kunde beredas utkomst genom eget arbete, skulle skyddas från att råka i direkt nöd. Framställningen framfördes av Kungl. Maj:t inför riksdagen och vann dennas bifall, varefter närmare bestämmelser i ämnet utfärdades av Kungl. Maj:t.

Åtgärdernas effektivitet.

Såsom redan antytts, har arbetslösheten icke under kristiden hittills nått den omfattning, man med fog kunde befara, detta delvis till följd av de olika åtgärder, som från det allmännas sida vidtogos till näringslivets stödjande och arbetsförhållandenas ordnande. De av arbetslöshetskommissionen vidtagna och planerade anordningarnas effektivitet ställdes sålunda icke på de svåra prov, man haft anledning att förbereda sig på. Varken statens eller landstingens och kommunernas myndigheter funno förhållandena föranleda tillgripandet av mera extraordinära mått och steg till beredande av offentliga arbeten i större skala, utan åtnöjde sig i huvudsak med att söka vidmakthålla sina arbetsföretag i vanlig omfattning, så att avskedanden av redan anställda arbetare kunde i stort sett undvikas.

Under hösten och vintern 1914—1915 var emellertid arbetslösheten tämligen betydlig inom vissa delar av arbetsmarknaden, som icke hunnit återvinna jämvikten efter de plötsliga rubbningarna vid krisens utbrott. Särskilt gällde detta vissa säsongyrken*) och i främsta rummet byggnadsverksamheten, där företagsamheten väsentligt minskades, huvudsakligen till följd av svårigheterna att anskaffa kapital. Då ökad tillgång på arbetstillfällen vid offentliga företag ej i större mån åvägabragtes, blev det den såsom nödfallsutväg anordnade understödsverksamheten, som fick taga hand om de arbetslösa och genom lämnande av direkt understöd, kontant eller in natura, bereda dem nödtorftigt skydd mot att lida verklig nöd. Rörande *omfattningen av denna understödsverksamhet* torde följande uppgifter böra här meddelas:

	Antal kommuner.		Understödsbelopp.[1] Kr.
	Städer.	Landskommuner.	
September 1914	—	—	—
Oktober »	5	2	663
November »	19	13	56,623
December »	34	23	125,373
Januari 1915	42	38	175,622
Februari »	48	45	183,131
Mars »	44	47	157,228
April »	38	43	139,821
Maj »	15	19	6,837
Juni »	6	11	2,584
Juli »	5	3	800
Augusti »	4	3	1,393
September »	4	4	1,393
Oktober »	3	4	1,172
November »	4	3	1,380
December »	9	5	8,804

[1]) Delvis beräknade siffror. I dem ingår ej det understöd, som utgått till tobaksarbetarna enligt nådiga kungörelser den 10 april 1915.

*) I detta sammanhang frånses tobaksindustrien, där särskilda förhållanden spelat in, samt stenindustrien.

Intill maj 1915, då utbetalningen av understöd i huvudsak upphörde, hade inom tillhopa 123 kommuner utgått c:a 838,000 kronor, under de följande månaderna till årets slut tillhopa endast c:a 24,000 kronor. Att dessa medel i regel tillgodokommit personer, som behövt hjälp och varit förtjänta av sådan, lärer icke behöva betvivlas. Visat är också, att understöden under förhandenvarande förhållanden gjort stor nytta, i det att de möjliggjort skyddandet av individer och familjer, som, ehuru de blivit urståndsatta att själva försörja sig, dock icke böra bliva föremål för fattigvård och drabbas av dess rättsverkningar. Det synes emellertid med fog kunna sättas i fråga, huruvida icke det kravet bort kunna ställas på de kommunala myndigheterna, att de genom något större ekonomisk offervillighet skulle sökt effektivt förebygga den jämförelsevis mindre omfattande arbetslöshet, som denna gång flerstädes förelåg. Genom anordnandet i vidsträcktare skala av offentliga arbeten skulle arbetstillfällen kunnat beredas de flesta arbetslösa, enär dessa företrädesvis voro till finnandes inom byggnadsindustrien och angränsande yrken. Enär emellertid finansiella skäl torde hava föranlett återhållsamhet beträffande startandet och bedrivandet av kommunala företag och då understödsväsendet ju krävt jämförelsevis mindre betydande belopp — allra helst då staten här deltagit med halva kostnaden — har det av det allmänna bedrivna hjälparbetet för de arbetslösa i realiteten kommit att, i motsats mot vad man avsett, huvudsakligen basera sig på lämnandet av understöd och tyvärr endast i mindre grad bestått i förebyggande åtgärder.

Ytterligare åtgärder erforderliga.

Enligt kommissionens mening måste emellertid denna faktiska utveckling anses mindre lämplig och lycklig. De under det gångna året vunna erfarenheterna hava nämligen yttermera bestyrkt riktigheten av dess uppfattning, att tyngdpunkten bör läggas på de förebyggande åtgärderna och det direkta understödet betraktas väsentligen såsom en kompletterande anordning för de fall, då på grund av oförutsedda händelser, speciella yrkesförhållanden eller dylikt anordnandet av arbeten eller andra förebyggande åtgärder icke medhinnas eller leda till målet. Från hjälpverksamhetens lokala organ, arbetslöshetskommittéerna för länen och i ett stort antal kommuner samt åtskilliga kommunalnämnder, hava jämväl i anledning av arbetslöshetskommissionens förfrågan om den sociala beredskapen samt understödssystemet likartade synpunkter allmänt gjorts gällande.

Principiellt måste det ju anses mindre lämpligt att åt arbetsdugliga och arbetsvilliga personer lämna understöd till livsuppehället, utan att någon motprestation från deras sida ifrågakommer. Hos personer med

mindre utvecklad ambition alstras därav lätt en böjelse för att lägga ansvaret för utkomsten även för framtiden över på det allmänna i stället för att lita på sig själv. För den verkligt skötsamma och ansvarskännande åter ter det sig förödmjukande att bliva föremål för något som nära påminner om välgörenhet. Erfarenheter i båda dessa riktningar ha framträtt under understödsverksamheten och på sina håll bidragit att minska förtroendet till densamma. Det kan ej heller förnekas, att de ifrågavarande hjälpanordningarna, vilka väsentligen planerats för mera exceptionella lägen och då hava sin naturliga motivering, lätt komma att te sig olämpliga, då, såsom hittills i stort sett varit förhållandet, de beräknade förutsättningarna icke till fullo förelegat.

Det var också för mera tillfälliga svårigheter eller för ett verkligt nödläge, som storleken av understödet blivit tillmätt. För långvarig arbetslöshet under ett läge sådant som det nuvarande måste beloppen däremot åtminstone å orter med dyrare levnadskostnader bliva för ringa. De understödda nödgas otvivelaktigt söka genom skuld- eller pantsättning eller dylika åtgärder öka ut de disponibla medlen för att kunna bestrida nödiga utgifter för bostad, värme, kläder m. m. och råka sålunda, i trots av det allmännas hjälp, in i allt svårare ekonomiskt läge, samtidigt med att den fysiska kapaciteten förringas genom bristfällig näring och yrkesdugligheten lider av den långvariga sysslolöshetens menliga inverkan i olika avseenden.

Understödssystemet har icke heller visat sig kunna i alla fall, då det verkligen behövt anlitas, bringas att fungera i önskvärd omfattning. Såsom en förutsättning härför gäller nämligen, att vederbörande läns- eller ortskommun åtager sig ansvaret för hälften av understödskostnaderna. Detta har emellertid icke alltid skett, enär vederbörande i vissa fall icke ansett sig äga tillräcklig ekonomisk styrka härför. Det må med avseende härå erinras om vissa kommuner i Blekinge och Bohuslän, där stenarbetarna utgöra 50 till 80 % av de skattdragande och där de på grund av arbetslösheten eller den reducerade inkomsten inom stenindustrien blivit urståndsatta att betala några utskylder. Då i dylika fall kommunerna måste skuldsätta sig för att kunna bestrida de mest nödiga löpande utgifterna, kan det uppenbarligen möta hart när oöverstigliga svårigheter att åvägabringa de icke obetydliga belopp, som för kommunens del kunna erfordras för understödssystemets fungerande. Att även landstingen velat iakttaga viss försiktighet vid bispringandet av kommunerna, är icke ägnat att förvåna, då, såsom i de båda nämnda länen varit förhållandet, ett stort antal kommuner drabbats på samma sätt och väsentliga belopp skulle erfordras för att efter likartade grunder hjälpa dem alla.

Det kan icke med fog göras gällande, att det i fråga om stenindustrien råder ett sådant särskilt förhållande, som icke med sannolikhet kan framträda annorstädes. Likartade svårigheter hava, om ock ej hittills med samma skärpa, förekommit i vissa Norrlandskommuner samt några utpräglade industrisamhällen annorstädes. Skulle vidare förhållandena framtvinga nedläggande i större skala av driften inom t. ex. sågverksindustrien eller vid järnbruken, bleve det otvivelaktigt ganska bekymmersamt för en mängd kommuner i norra och mellersta Sverige, där dylika företag äro förlagda, att åvägabringa nödiga medel för att bestrida sin andel av kostnaderna för understödsverksamheten.

Nu anförda och andra skäl hava föranlett arbetslöshetskommissionen att till förnyad prövning upptaga frågan, på vilka vägar en mera effektiv förebyggande hjälpverksamhet må kunna anordnas, så att understödslämnandet kommer att intaga sin rätta plats såsom ett mera supplerande led i serien av olika slags hjälpåtgärder. Bland dessa bör sålunda särskild omsorg ägnas åt tillhandahållandet av arbetstillfällen, såvitt möjligt sådana som göra det möjligt för de arbetslösa att bibehålla sin lönestandard och som förhindra deras successiva utarmande under mera långvariga arbetslöshetsperioder.

Anslag till arbetsföretag.

Arbetslöshetskommissionen vill med avseende härå till en början uttrycka den förhoppningen, att såväl statens som kommunernas vederbörande myndigheter skola låta sig angeläget vara att söka snabbt undanröja alla de hinder av finansiell, teknisk och formell art, som i allmänhet möta för anordnandet av offentliga arbetsföretag, på det att sådana må komma till stånd i den omfattning förhållandena kunna komma att kräva. Därest man överallt är besjälad av föresatsen att taga hand om och bereda arbete på nu antytt sätt — genom tillgängliga gatu-, väg-, hamn- och järnvägsbyggnader, utdikningar och kanaliseringar o. s. v. — åt eventuellt arbetslediga arbetare inom de fack, som stå sådana offentliga företag nära, så begränsas väsentligen behovet av andra förebyggande åtgärder. Sådana lära emellertid näppeligen kunna helt undgås, ja måste under vissa förutsättningar erhålla betydande dimensioner. Arbetslösheten kan nämligen uppträda inom sådana yrken och på sådana platser, att offentliga företag av nyssnämnd beskaffenhet icke kunna i vanlig ordning ordnas för dem eller i allt fall ej i en omfattning, som fullt motsvarar behovet. Såsom nyss antyddes, måste i allmänhet offentliga arbetsföretag genomgå en omständlig förberedande procedur, innan planer utarbetats och godkänts, vissa andra formaliteter fyllts och medel ställts till förfogande. Visserligen kan denna tidsutdräkt ofta med god vilja

förkortas, men i regel dock endast i viss mån på grund av de kontrollgarantier av olika slag, med vilka man funnit nödigt att i regel omgiva företag av offentlig karaktär. En hel del hithörande arbeten äro för övrigt av sådan beskaffenhet, att de förutsätta samstämmighet mellan olika intressenter eller ett avvägande mellan dessas olika önskningar. I de talrika fall, då statens ekonomiska stöd kan erhållas enligt vissa på förhand bestämda grunder och villkor, tillkomma ytterligare anledningar till hinder och tidsutdräkt. De av arbetslöshetskommissionen vidtagna undersökningarna på detta område hava också givit vid handen, att man på flertalet orter icke har att räkna med möjligheten att kunna improvisera offentliga arbetsföretag i så stor utsträckning, som tilläventyrs blir erforderligt för att bringa hjälp åt eventuellt arbetslediga arbetargrupper.

Visserligen vill det synas, som om stora möjligheter yppas att i nödfall för de arbetslösas räkning utnyttja sådana omfattande företag som ostkustbanebygget m. fl. Ingalunda alla slag av arbetare kunna emellertid lämpligen användas för dylika ändamål, liksom ofta lokala svårigheter, särskilt bristen på bostäder m. m., förhindra anställandet av arbetare. Förbises bör ej heller, hurusom för gifta arbetare alltid stora olägenheter följa med tillfälligt arbete på annan plats än hemorten. Äro de ej fullt lämpade för arbetet, kan också lätt inträffa, att deras arbetsinkomst ej blir tillräcklig till uppehälle för dem själva och familjen, då de måste vistas på olika orter och följaktligen få vidkännas ökade levnadskostnader. Likaledes är det tydligt, att många slags arbetare icke utan allvarligt men för deras yrkesduglighet för framtiden kunna sättas att utföra byggnads- och grovarbeten m. m., där även deras arbetskraft kanske blir av föga värde och följaktligen ej kan ordentligt betalas.

Det måste under sådana förhållanden vara angeläget, att utvägar beredas för tillhandahållande även på annat sätt av lämpliga arbetstillfällen. I den mån så ske kan, bör därvid eftersträvas, att arbete kan erhållas omedelbart, med full avlöning, inom de arbetslösas eget yrke samt i deras hemort. Förebyggande strävanden av denna art kunna således icke a priori begränsas till vissa bestämda arbetsområden eller orter och deras anordnande får icke göras beroende av de formaliteter, som under vanliga förhållanden pläga anses ofrånkomliga. Det gäller sålunda att i ett eventuellt nödläge tillgripa undantagsåtgärder, därvid vanliga hänsyn få vika i den mån de förhindra nåendet av vad man åsyftar, nämligen ett verksamt förebyggande av den arbetslöshet, som ej på vanliga vägar kan avvändas. Den oundgängliga förutsättningen

härför är, att till Kungl. Maj:ts förfogande ställas mycket avsevärda medel, som få disponeras på det sätt, som i varje fall prövas bäst motverka arbetslösheten. Naturligtvis måste därvid alltid tillses, att statens härför använda medel tjäna syften av allmännyttig art. Men däremot får icke såsom oundgänglig förutsättning uppställas, att staten alltid skall erhålla direkt och full ekonomisk valuta, utan i vissa fall får riskera viss förlust.

Det har icke undgått kommissionens uppmärksamhet, att särskilda svårigheter möta för anordnandet av *arbetsföretag för kvinnor*. Den jämförelsevis ringa arbetslöshet, som hittills under kristiden framträtt bland dem, har förorsakat mycket bekymmer för de lokala hjälporganen, i synnerhet som arbetslöshetens risker äro, åtminstone för yngre ensamstående kvinnor, större än för männen.

Flertalet av de många kvinnor, som numera arbeta inom industri och handel, sakna vana vid husliga göromål, vilka ju ligga nära till hands för dem och även erbjuda rikliga arbetstillfällen. En ändamålsenlig utväg för att omhändertaga och till självförsörjning förhjälpa yngre arbetslösa kvinnor synes därför vara att medverka till anordnandet av utbildningskurser i husliga sysslor.

Även sömnadsarbeten äro särskilt lämpade till nödhjälpsarbeten för kvinnor, vilka alltid för framtiden hava nytta av kunskap i hithörande göromål. Kurser för sådan utbildning hava redan anordnats i viss utsträckning och synas böra, om större arbetslöshet bland kvinnor skulle uppkomma, vinna understöd från statens sida. Både för denna förberedande utbildning och för därefter följande vanligt lönearbete erfordras emellertid, att beställningar och avsättning i erforderlig mån kunna beredas. Likaså har ett starkt behov yppats att kunna tillhandahålla arbete åt hustrur, som på grund av de under dyrtiden ökade levnadskostnaderna nödgats söka efter arbetsinkomst för att bidraga till familjens uppehälle. Vederbörande statsmyndigheter, som under den gångna kristiden för arméns, flottans och sjukvårdsanstalters behov upphandlat betydande mängder av beklädnads- och sömnadsvaror och därvid givit stöd åt strävandena att bereda arbete åt kvinnor, lära jämväl framgent ägna intresse häråt. Den centralisering av arméns upphandlingsväsende, som i samverkan med H. Maj:t Drottningens centralkommitté redan påbörjats i syfte bland annat att tillgodose sociala synpunkter[1]), erbjuder givetvis ökade möjligheter för att på antytt sätt förebygga arbetslösheten bland kvinnor.

---

[1]) Härom hänvisas till den på Kungl. Maj:ts uppdrag verkställda utredning, som socialstyrelsen framlagt i utlåtande den 15 december 1915. Jfr Sociala Meddelanden 1915, s. 1304 ff.

Kommissionen anser sig kunna förutsätta, att de planerade stora nyanskaffningarna för landstormens beklädnad skola bereda erforderliga leveransmöjligheter för den närmaste tiden. Skulle allmän mobilisering bliva nödvändig och i samband därmed stor arbetslöshet bland kvinnor uppkomma, lärer ock anskaffningen av militärpersedlar, av utrustning för Röda korset m. m., stegras i motsvarande mån.

Givetvis kan bristande tillgång på materialier för sömnads- och beklädnadsartiklar bereda svårigheter. I vad angår de militära behoven lära emellertid vederbörande myndigheter hava sin uppmärksamhet fästad på saken, så att från deras sida förberedelser i tid vidtagas i detta avseende.

I frågans nuvarande läge torde närmare specifikation å ifrågakommande arbetsföretag icke erfordras, utan lärer det få ankomma på Kungl. Maj:t att, efter prövning i varje fall av förhållandenas mer eller mindre tvingande beskaffenhet, bedöma, huruvida erforderlig hjälp kan bringas under vanliga former eller om någon undantagsåtgärd måste anses nödvändig samt, i sådant fall, vilken åtgärd synes ändamålsenligast och vilka närmare bestämmelser böra träffas för att betrygga åsyftat resultat av densamma.

Understödet åt arbetslösa.

Det har redan i det föregående påvisats, att även om en förebyggande verksamhet kan, tack vare särskilt ekonomiskt understöd från staten, tänkas vid behov anordnad i stor omfattning, densamma likväl icke får betraktas som ett tillfyllestgörande skydd mot arbetslöshet av alla slag och på alla orter. Oöverstigliga hinder för vidmakthållande eller startande av erforderliga arbetsföretag kunna nämligen möta på grund av yrkes- och produktionsförhållanden samt lokala och personliga omständigheter. I sådana fall gives det tydligen ingen annan utväg än det direkta understödslämnandet för att bringa hjälp åt dem, som sakna arbetsinkomst och andra medel att försörja sig. Understödsverksamhet måste sålunda anses såsom ett oundgängligt reservmedel i den sociala beredskapen, ett medel, som också under den gångna kristiden på många håll anlitats. Arbetslöshetskommissionen har genom särskild remiss den 22 september 1915 berett de lokala hjälporganen tillfälle att framlägga sina erfarenheter och synpunkter med avseende å det av statsmakterna beslutade understödsväsendet för medellösa arbetslösa, vars grunder och organisation närmare angivits i kungl. kungörelsen den 28 september 1914. Av de inkomna svaren att döma tyckes det sålunda ordnade systemet hava fungerat på i allmänhet oklanderligt sätt och motsvarat de anspråk, som rimligen kunna ställas på en dylik anordning. Från lokala organ ingångna ändringsförslag gälla i regel icke understöds-

väsendets allmänna läggning eller väsentliga grunder. Dels i anledning av länshjälpkommittéernas erinringar, dels ock på grund av eljest gjorda iakttagelser anser sig arbetslöshetskommissionen emellertid böra påpeka några punkter, där jämkning i nu gällande bestämmelser synes lämpligen böra vidtagas.

I kungörelsen den 28 september 1914 gjordes statsbidragets utgående beroende bland annat av den arbetslöses förhållande till fattigvården under samma år. Redan förändrade tidsförhållanden påkalla uppenbarligen en ändring härutinnan. Vad vid tiden för kungörelsens utfärdande åsyftades med hithörande bestämmelser, nämligen understödsrättens förbehållande för endast de oförvållat arbetslösa, torde nu böra ernås på annat sätt. En länshjälpkommitté har föreslagit bestämmelser av huvudsakligen den innebörden, att från understödsrätt skulle undantagas den, som under de sex sista månaderna före ansökningen åtnjutit fattigvård för sig själv eller sin familj, därest icke understödet av fattigvården varit tillfälligt eller utgått för en eller flera familjemedlemmar på grund av sjukdom eller alltför tung försörjningsbörda. Genom en bestämmelse i denna riktning torde vara tillräckligt sörjt för att icke å ena sidan oförvitliga arbetare förvägras arbetslöshetsunderstöd, å andra sidan kommuner söka överflytta fattigvårdens klientel till förevarande understödsområde. Kommissionen ställer sig emellertid tveksam mot sådant undantag vid fall av för tung försörjningsbörda, närmast av det skäl att bedömandet härav synes lämna allt för stort spelrum för olika tillämpning.

Kommissionen har i det föregående erinrat, hurusom för kvinnliga arbetslösa avsedda arbetsföretag ofta torde böra kombineras med utbildningskurser. Att deltagare i sådan förberedande utbildning böra kunna åtnjuta arbetslöshetsunderstöd finner kommissionen naturligt; något hinder härför lärer ej heller föreligga i nu gällande bestämmelser.

Å andra sidan synes väl motiverat, att den arbetslösa påvilande skyldigheten att i första hand mottaga lämpligt arbete — därest de icke vilja gå förlustiga sin understödsrätt — jämväl bör omfatta förpliktelse att deltaga i sådana utbildningskurser, som befinnas lämpliga. Genom att bereda arbetslösa utbildning i kulturellt eller yrkeshänseende, där icke direkt produktivt arbete kan anordnas för dem, motverkas bäst de i vissa avseenden demoraliserande verkningar av understödstagandet, som under den gångna tiden kunnat iakttagas och jämväl av vissa lokala hjälporgan påpekats. Denna uppfattning torde sålunda böra komma till uttryck i bestämmelserna rörande det allmännas arbetslöshetsunderstöd.

Från olika håll har framhållits, att de hittills gällande maximigränserna för statens andel i arbetslöshetsunderstöden numera måste

anses för lågt satta. Kommissionen vill med avseende härå erinra, att den i sin framställning i ämnet den 29 augusti 1914, vilken blev grundläggande för statsmakternas beslut, uttryckligen framhöll, hurusom de föreslagna beloppen jämte lika stora bidrag från kommunerna endast motsvarade den lägsta genomsnittliga kostnad, för vilken man under en begränsad tidrymd kunde nödtorftigt uppehålla sig. Det stod sålunda redan då klart för kommissionen, att vid mera långvarig arbetslöshet beloppen skulle befinnas för knappt tillmätta. Det förutsattes också, att på orter med dyrare levnadskostnader vederbörande kommuner skulle, genom att öka sin andel i understöden, göra dessa mera avpassade efter de lokala behoven. Så har under den gångna tiden dock endast skett i Stockholm, där i åtskilliga fall ett extra tillägg utgått till gifta par. Ett mycket vägande skäl för allmän höjning av understödsbeloppen innebär emellertid den inträdda dyrtiden. Verkställda beräkningar giva vid handen, att stegringen å livsförnödenheter för hela landet näppeligen understiger 20 % samt för flertalet stadssamhällen torde vara större. Då grundad utsikt icke lärer finnas för att under krisens fortgång någon avsevärd allmän sänkning i prisnivån skall inträda, synes det kommissionen oundgängligt att genomföra en höjning av understödsbeloppen. Även om dyrtidens svårigheter i någon mån kunnat undvikas genom framtvungen omläggning av förbrukningen, så att dyrare förnödenheter i viss utsträckning ersatts med billigare sådana, bör enligt kommissionens mening en sådan höjning — med särskild hänsyn till krisens långvarighet och den därmed följande utarmningen av de mindre bemedlade — icke sättas lägre än till i genomsnitt ungefär 20 à 25 % av de förut fastställda beloppen.

I enlighet härmed hemställer kommissionen om följande förändringar med avseende å statens andel i understödet och dettas normala storlek:

	Nuvarande belopp.		Nu föreslaget belopp.	
	Statens andel. Öre.	Hela beloppet. Öre.	Statens andel. Öre.	Hela beloppet. Öre.
För man och hustru tillhopa	60	120	75	150
» ensam person, som fyllt 18 år	40	80	50	100
» » » » » 15 men ej 18 år	25	50	30	60
» varje inom eller utom äktenskapet fött barn	12 1/2	25	15	30

Även med nu föreslagen höjning skulle i allt fall understöden i allmänhet bliva lägre än de av statsmakterna för tobaksarbetarnas del

fastställda beloppen, vilka likväl under den långvariga arbetslöshetsperiod, som drabbat dem, visat sig vara synnerligen knappt tilltagna. Skulle emellertid förhållandena komma att ställa sig lika ogynnsamma för andra arbetargrupper, torde åtminstone samhällen med dyrare levnadskostnader få anses villiga att lämna extra tillägg, såsom i vissa fall skedde i Stockholms stad under förra vintern. Någon risk för att understödens höjning skulle inbjuda till mindre varsamhet vid deras utdelande föreligger helt visst icke. Tillräcklig garanti härför erbjuder understödssystemets hela läggning, enligt vilket kommunerna själva få med staten dela det ekonomiska ansvaret.

I det föregående har framhållits, hurusom i många fall hinder för familjeförsörjares anställande i arbete på annan ort mött därigenom, att hans arbetsförtjänst icke räckt till för de ökade kostnaderna till följd av familjemedlemmarnas vistelse på tvenne orter. Då det tydligen är av vikt att undanröja denna svårighet och sålunda stödja försörjares strävanden att finna utkomst av eget arbete, har kommissionen tänkt sig möjligheten av att i sådana fall något understöd skulle kunna lämnas familjen genom hjälporganet på den ort, där denna uppehåller sig. Under förutsättning att vederbörande organ undersöker mannens inkomst och finner densamma otillräcklig för honom jämte familjen, skulle sålunda understöd kunna lämnas den senare, t. ex. på sådant sätt att hustrun i understödshänseende betraktas såsom ensamstående person. Genom sådan ändring bleve det i många fall lättare att förflytta arbetare och därigenom ej blott motverka arbetslösheten utan också tillgodose det åtminstone för närvarande på vissa orter starkt framträdande behovet av arbetskraft.

Ifrågasättas kan vidare, om icke även på en annan punkt någon lindring nu bör ske i de hittills gällande understödsprinciperna, vilka i den situation, som förelåg vid statsmakternas beslut i frågan, måste avfattas mycket strängt. I överensstämmelse med innebörden av såväl Kungl. Maj:ts proposition som riksdagens skrivelse i ämnet har arbetslöshetsunderstödet ansetts i allmänhet icke kunna tilldelas person, som erhållit regelbundet understöd från till exempel arbetsgivare eller arbetslöshetskassa. Häremot hava erinringar gjorts från både arbetsgivar- och arbetarhåll. Så till exempel riktade vissa fabriksidkare i Borås en framställning till finansministern, däri de betonade, att understödens ringa belopp tvingade arbetslösa arbetare att lämna sina anställningsorter för att söka sin utkomst annorstädes. Då det för industrien vore av vikt att behålla sina vana arbetare, skulle arbetsgivarna i många fall vara villiga att bidraga till deras underhåll under krisen. De hemställde

därför om sådan ändring av de nu gällande bestämmelserna, att vid prövning av fråga om arbetslöshetsunderstöd hänsyn icke skulle tagas till den omständigheten, att sökande åtnjuter understöd från sin arbetsgivare.

Med avseende åter å sådana understödsmedel, som arbetare åtnjuta i sin egenskap av medlemmar i arbetslöshetskassa, har framhållits, att det vore ur olika synpunkter orättvist, att sådan inkomst skulle innebära hinder för att erhålla det av staten anordnade arbetslöshetsunderstödet. Innebörden härav bleve nämligen, att de arbetare, som icke sökt att med egna medel på förhand trygga sig mot arbetslöshetsrisken, finge under krisen mottaga det allmännas stöd, vilket däremot förvägrades de förtänksamma och i regel mera skötsamma arbetarna.

I infordrat utlåtande över förstnämnda framställning anförde socialstyrelsen efter samråd med kommissionen, att förslaget vore stridande mot innebörden av understödsbestämmelserna och därför icke borde bifallas. Samtidigt framhölls emellertid, att understöd enligt kungörelsen den 28 september 1914 avsåg beredandet av nödtorvtigt livsuppehälle, men icke beräknats med hänsyn till sådana utgifter som hyra, skatter och dylikt. Därest arbetsgivare eller andra lämnade särskilda understödsbelopp till täckande av berörda utgiftsposter, borde mottagandet därav sålunda icke inverka på arbetslösas rätt till understöd enligt sagda kungörelse. I överensstämmelse härmed blev också ifrågavarande arbetsgivares framställning av Kungl. Maj:t lämnad utan avseende.

Vad sålunda andragits till förmån för en lindring i understödsbestämmelserna hade av kommissionen ingående behandlats redan i samband med dess första framställning och förslag till arbetslöshetsunderstödets ordnande. Ehuru många skäl syntes tala för en mindre sträng uppfattning på denna punkt, fann emellertid kommissionen de dåvarande prekära förhållandena nödvändiggöra ett strängt vidhållande av principen om att arbetslöshetsunderstöd ej får ifrågakomma för den, som kan erhålla nödtorvtigt uppehälle medelst andra tillgångar. Av socialstyrelsens ovan återgivna utlåtande i ämnet, vilket avgavs efter samråd med kommissionen, framgår även att kommissionen för sin del ansåg önskvärt, att för oundgängliga utgifter, som icke gälla det dagliga uppehället, understöd från annat håll bör kunna ifrågakomma, utan att förhindra arbetslöshetsunderstödets utgående.

Kommissionen har jämväl i det föregående betonat angelägenheten av att med hänsyn till den långvariga dyrtiden avsevärt höja understödsbeloppen. Detta syfte skulle genom tillmötesgående på lämpligt sätt av de från arbetsgivar- och arbetarhåll gjorda samt jämväl från lokala

hjälporgan framförda önskemålen i denna punkt kunna ernås, utan att därför det allmännas utgifter för ändamålet behövde stegras. Det är nämligen otvivelaktigt, att såväl åtskilliga arbetsgivare som ock arbetarorganisationer avhållits från att lämna arbetslöshetsunderstöd just genom vetskapen om att arbetarna i sådant fall gingo förlustiga sin rätt till det av staten anordnade understödet. Genom att bereda möjlighet till samtidigt understöd från båda hållen skulle sålunda kraftigare hjälp kunna beredas vissa grupper av arbetslösa, utan att hela maximiunderstödet från stat och kommun behövde utgå. Kommissionen vill med avseende härå erinra, att t. ex. i Tyskland, där understödsväsendet för de arbetslösa i tillämpningen kommit att nära sammanfalla med anordningarna i Sverige, bestämmelser i nyss antydd riktning utfärdats för rikets del och kommit i tillämpning å ett stort antal orter. [1]) Kommissionen vill därför hemställa, att i de fall, då arbetslösa av arbetsgivare eller av arbetarorganisations eller annan arbetslöshetskassa uppbära understöd, därutöver av det allmännas arbetslöshetsunderstöd så stort tillägg må kunna utgå, att det sammanlagda understödet uppgår till högst 70 % av den för vederbörande ort och fack vanliga lönen.

I överensstämmelse med vad här ovan sagts bör givetvis även sådan tillämpning av understödsbestämmelserna bliva tillåten, att icke understödsrätt betages arbetare, vilka varit sparsamma och förtänksamma på annat sätt än genom inbetalningar till arbetslöshetskassa. Det allmännas understöd bör sålunda kunna utgå även till sådana, som äga eget hem, lösören eller smärre besparingar i annan form. I den mån avsevärd avkastning erhålles av sådana tillgångar, bör densamma dock tagas i betraktande vid prövningen av deras större eller mindre behov.

Med de ovan föreslagna mildringarna av nu gällande bestämmelser har kommissionen självfallet icke åsyftat något frångående av principen om att konstaterat behov skall vara grund till understödsrätt och norm för understödsbeloppens storlek. Såväl av hänsyn härtill som av omtanke om kommunernas ekonomi skola säkerligen understödsorganen också framgent som hittills tillse, att understöden, när skäl därtill föreligga, bestämmas lägre än de medgivna maximibeloppen.

Kommissionen har vidare ansett sig böra taga i övervägande, huruvida icke i särskilt ömmande fall undantag borde kunna medgivas från grundregeln om, att staten icke deltager med mer än högst hälften av understödsbeloppen. Vid sina upprepade undersökningar rörande stenarbetarnas betryckta läge i Blekinge och Bohuslän har kommissionen

---

[1]) Se härom Sociala Meddelanden 1914, sid. 1154—57.

haft tillfälle konstatera, hurusom arbetslösheten inom vissa kommuner omfattat en så stor del av dessas befolkning, att skatteinbetalningen nedgått till en bråkdel av den vanliga och kommunernas ekonomiska bärkraft sålunda knappt räckt till för de oundgängligaste behoven, än mindre till att bära utgifterna för understödsverksamheten. Då därjämte stenindustrien i de nämnda länen är av grundläggande betydelse för näringslivet inom ett stort antal kommuner, hava jämväl respektive landsting ansett sig böra iakttaga stor varsamhet i att komma de särskilda kommunerna till hjälp. Dylika förhållanden, som kunna finna sin motsvarighet jämväl på andra håll inom landet, äro otvivelaktigt värda särskild uppmärksamhet från statens sida. Fall kunna obestridligen inträffa, då i trots av vidtagna förebyggande åtgärder arbetslösheten på vissa orter antager sådana dimensioner, att varken kommunerna eller landstingen kunna åvägabringa nödiga medel för att anordna erforderlig understödsverksamhet. För dylika tänkbara undantagslägen borde enligt kommissionens mening möjlighet beredas Kungl. Maj:t att, efter särskild prövning av olika förhandenvarande omständigheter, lämna extra tillskott utöver vad ovan föreslagits. Därest såsom förutsättning härför stadgats, att sådant extra tillskott från staten icke får överskrida vad av landstingsmedel ställes till förfogande för ändamålet, torde tillräcklig garanti föreligga för att statens belastning för sådant ändamål icke blir större än rimligt och behövligt är. Landstingen hava nämligen med avseende å sina verksamhetsområden samma intresse som staten att icke utan alldeles tvingande skäl bereda undantagsförmåner åt viss kommun.

Vid upprepade tillfällen, senast vid den av kommissionen anordnade enquêten, har från lokala hjälporgan framhållits, hurusom den tidsödande behandlingen av framställningar om statens understöd till mobiliserades familjer nödgat kommunerna vidkännas avsevärda ekonomiska uppoffringar för att förekomma nöd bland sådana familjer. Det har av arbetslöshets- och hjälpkommittéerna bland annat påpekats, att det provisoriska understöd, som under sådan väntetid befinnes nödigt, borde få utgå i enlighet med bestämmelserna om det allmännas arbetslöshetsunderstöd och sålunda delvis bekostas av staten. Ehuru ordnandet av hithörande frågor icke lärer kunna ske i detta sammanhang och kommissionen tidigare framfört vissa synpunkter i ämnet, anser sig kommissionen böra uttala önskvärdheten av att genom lämplig omläggning av understödsväsendet för mobiliserades familjer de antydda olägenheterna så långt möjligt undanröjas.

Erforderliga statsmedel.

Av förut meddelade uppgifter framgår, att av det för arbetslöshetens bekämpande till Kungl. Maj:ts förfogande ställda belopp av för-

slagsvis 5 miljoner kronor endast omkring 425,000 kronor torde hava vid årsskiftet tagits i anspråk. Det lärer emellertid icke vara tillrådligt att alltför optimistiskt bedöma utsikterna för framtiden, i synnerhet som under den gångna tiden fara förelegat vid upprepade tillfällen, att än den ena än den andra industrien skulle av olika anledningar nödgats helt eller delvis inställa driften. Kommissionen anser därför nödvändigt, att redan nu sörjes för åvägabringandet av erforderliga medel till mötande av sådana beräkneliga eventualiteter, som kunna uppkomma, även om icke de politiska förhållandena framtvinga allmän mobilisering eller andra mera genomgripande åtgärder av beskaffenhet att mycket allvarligt inverka på arbetsmarknaden. Därest händelser av sistberörda art skulle inträffa, lära nämligen statsmakterna få tillfälle taga i förnyat övervägande, i vilken utsträckning statsmedel böra anvisas till ifrågavarande ändamål.

Kommissionen finner för sin del uppenbart, att den ovan föreslagna utvidgningen av statens hjälpverksamhet till att omfatta jämväl lämnandet av statsmedel till arbetsföretag m. m. redan med hänsyn till det nuvarande osäkra läget inom stora delar av vårt näringsliv påkallar en ökning av de för ändamålet nu disponibla medlen.

På grund av de oberäkneliga faktorer, som här möta, kan uppenbarligen en närmare kalkyl ej göras över eventuella kostnadsbelopp, som skulle behövas närmast för sådana arbetsföretag. Viss ledning för bedömandet lärer emellertid erhållas genom en undersökning över beloppet av arbetslöner, som utbetalas inom de näringsgrenar, där med större sannolikhet arbetslöshet i avsevärd omfattning kan befaras. Dit höra i främsta rummet industri, hantverk och bergshantering samt byggnadsindustri (både husbyggnader samt väg- och vattenbyggnader o. d.). Däremot kunna undantagas jordbruk, gas- och vattenledningsverk, vatten- och renhållningsverk samt offentlig förvaltningstjänst, inom vilka yrkesgrenar arbetslöshetsfaran synes jämförelsevis ringa. Beträffande skogsavverkning och flottning gäller, att avbrott i träförädlingsindustrierna kan hårt inverka; emellertid finnes sannolikhet för att stort behov å bränsleprodukter m. m. skall föreligga och bereda arbete åt flertalet sådana skogsarbetare, som för sin utkomst äro beroende av anställning hos andra. Beträffande vidare landtransport, handel samt sjömansyrket gäller slutligen, att de av olika skäl antingen ej kunna plötsligt avstanna eller att staten måste ta deras arbetare i anspråk för sina syften eller ock att de näppeligen kunna hjälpas på sätt, som här är ifråga.

Med avseende å de här i beräkning medtagna yrkesgrenarna har med ledning av uppgifter, som av socialstyrelsen inhämtats från ålderdoms- och invaliditetskommittén, verkställts en sammanställning, enligt vilken de utbetalade arbetslönerna år 1910 för samtliga inom dessa näringsgrenar sysselsatta arbetare (c:a 390,000) skulle hava uppgått till sammanlagt c:a 365 miljoner kronor. Beräknar man vidare ökningen av arbetarantalet samt av lönerna sedan angivna år, torde lönesumman för närvarande icke kunna sättas lägre än till omkring 400 miljoner kronor.

När det emellertid gäller att på olika vägar uppehålla driften vid företag eller anordna nya sådana, måste jämväl kostnader för material och vissa förbrukningsartiklar medräknas. Ehuruväl dessas relativa belopp i förhållande till arbetslönerna givetvis synnerligen variera, lärer man kunna utgå från, att de båda utgiftsposterna i stort sett ställa sig lika stora och att deras sammanlagda belopp sålunda stiger till omkring 800 miljoner kronor per år.

Under förutsättning sålunda att arbetarantalet för närvarande inom de ifrågakommande näringsgrenarna utgör omkring 400,000 samt att arbetslöner och materialkostnader för dem uppgå till sammanlagt 800 miljoner kronor, skulle en sannolik beräkning av kostnaderna för arbetslösa arbetares sysselsättande under ett år genom statens försorg — så långt ske kan inom sina yrken och med i huvudsak oförändrade löner — ställa sig på följande sätt:

	Arbetslöshetsfrekvens.		Driftkostnad.
	%.	Antal arbetare.	Kronor.
Alternativ I	2 1/2	10,000	20 miljoner
» II	5	20,000	40 »
» III	10	40,000	80 »
» IV	15	60,000	120 »

Att ens tillnärmelsevis kunna angiva, huru stor procent av här ifrågakommande industriarbetares numerär skulle drabbas av arbetslöshet till följd av en allvarlig kris, vid eventuell allmän mobilisering eller landets försättande i krigstillstånd, torde få anses omöjligt. Lika litet torde varaktigheten av en sådan kris kunna förutses. Att numera en dylik kris skulle fortgå under ett helt år synes dock vara föga antagligt. Man kan härvidlag endast stanna vid mer eller mindre sannolika antaganden. Om man skulle förutsätta, att 10 procent av förevarande arbetargrupp under ovan givna förutsättningar bleve arbetslösa och krisens varaktighet beräknades till 8 månader, så synes det kommissionen, som om dessa antaganden skulle ligga inom rimlighetens gränser.

Det anslagsbelopp, som under dessa förutsättningar skulle enligt förestående beräkning befinnas erforderligt, vore ($\frac{8}{12} \times \frac{800}{10} = 53\,^1/_3$ miljoner kronor eller) i runt tal 50 miljoner kronor.

Kommissionen anser sig dock icke böra ifrågasätta, att redan nu hela detta anslag skulle begäras av riksdagen. Om en så allvarlig kris inträffade, att nämnda belopp bleve erforderligt, kommer riksdagen givetvis att bliva inkallad, om den icke redan förut är samlad, och Kungl. Maj:t sålunda vara i tillfälle att begära den erforderliga krediten.

Däremot anser kommissionen sig böra hemställa, att till Kungl. Maj:ts förfogande redan nu måtte ställas ett visst belopp för att möta en kris på arbetsmarknaden, vilken visserligen icke är av den omfattning eller inträffar under sådana förhållanden, att riksdagens inkallande kan finnas erforderligt, men likväl är så allvarlig, att ett mera effektivt ingripande från Kungl. Maj:ts sida befinnes nödvändigt. Det belopp, som kommissionen tänkt sig erforderligt under den angivna förutsättningen, är 5 miljoner kronor utöver de vid 1914 års senare riksdag redan anvisade 5 miljonerna. Av det sistnämnda beloppet återstod vid senaste årsskiftet nära 4,600,000 kronor, och skulle detta belopp tillsammans med det nu föreslagna vara tillräckligt för att hålla $2\,^1/_2$ procent av den industriella arbetsstyrkan eller 10,000 arbetare i fullt arbete mellan 5 och 6 månader. På grund av omöjligheten att med någon grad av visshet kunna förutse, huru förhållandena komma att gestalta sig, borde beloppet anvisas såsom förslagsanslag. Kommissionens hemställan innebär följaktligen, att både det tidigare anvisade anslaget och det nu begärda beloppet om 5 miljoner kronor måtte av Kungl. Maj:t få disponeras såväl för arbetsföretag som för direkt arbetslöshetsunderstöd, allt i enlighet med de i det föregående angivna grunder.

Ehuru det icke torde tillkomma arbetslöshetskommissionen att giva anvisning på sättet för ifrågavarande medels anskaffande, vill kommissionen framhålla några synpunkter, som med avseende därå torde förtjäna beaktande. Enligt vad kommissionen för sin del betonat, skulle medlen i främsta rummet och huvudsakligen användas till arbetsföretag. Dessa torde visserligen bliva av mycket växlande art, men lärer statsverket i många fall såsom valuta för sina kostnader erhålla tillgångar av natur att böra bokföras såsom sådana. I andra fall skulle detta helt visst ej bliva förhållandet, utan kvarstode därvid enbart såsom bestående resultat av statens uppoffringar, att desamma i hög grad befordrat det allmännas och näringarnas bästa samt framför allt bidragit att vid-

makthålla folkhälsan och landets kapital av mänsklig arbetskraft. I vad utsträckning resultat av jämväl förra slaget kunna vinnas, undandrager sig uppenbarligen varje beräkning. Därav följer enligt kommissionens mening, att nu icke heller lämpligen kan avgöras, huruvida eventuellt använda medel må anses hava utgått, icke till täckande av löpande utgifter, utan till direkt produktiva syften och sålunda rätteligen böra betraktas såsom använda för kapitalökning.

Departementschefens yttrande.

Det var under intryck utav de vid världskrigets utbrott inträffade starka rubbningarna inom näringslivet och å arbetsmarknaden, som statsmakterna funno sig föranlåtna att anordna det nuvarande understödsväsendet för medellösa arbetslösa. Under hösten 1914 och den därpå följande vintern voro förhållandena också ganska bekymmersamma, så att på många håll i landet understöd i betydande omfattning måste utdelas. Från och med våren 1915 kunde emellertid en bestämd och fortgående förbättring konstateras. Efter hand hava förhållandena utvecklats på sådant sätt, att läget på arbetsmarknaden numera måste betecknas såsom i stort sett mycket tillfredsställande. Enligt rapporter, som till socialstyrelsen ingått från flertalet större arbetsgivare inom industrien, hava dennas flesta grenar att glädja sig åt en synnerligen god tillgång å arbete. För icke mindre än 77 % av de arbetsföretag, som omfattas av de sålunda inkomna uppgifterna, hade vederbörande arbetsgivare vid årsskiftet rapporterat mer än medelgod arbetstillgång. Detta resultat var gynnsammare än för motsvarande tid under vartdera av de fyra föregående åren. Då arbetsgivarna i allmänhet ökat sina arbetsstyrkor, har efterfrågan å arbetskraft jämväl under vintern varit livlig. Även om inom byggnadsindustrien säsongarbetslöshet efter vanligheten framträtt, har å andra sidan inom vissa arbetsområden, särskilt inom skogsbruket samt vid gruvor, järnbruk och mekaniska verkstäder, brist på arbetskraft gjort sig märkbar. Arbetsförmedlingsanstalternas uppgifter angiva också en för arbetstagarna jämförelsevis gynnsam situation, och inom arbetarorganisationerna var arbetslöshetsfrekvensen vid årsskiftet endast 4,5 % eller ungefär densamma som vid slutet av det ekonomiskt förmånliga året 1913. Till följd härav hava de lokala organen för understödjandet av arbetslösa endast på ett fåtal orter funnit sig böra nu anordna understödsverksamhet; under nästlidna januari månad utbetalades i arbetslöshetsunderstöd tillhopa endast 10,088 kronor. Det sammanlagda beloppet av de intill ingången av februari 1916 utbetalade arbetslöshetsunderstöden uppgår till omkring 870,000 kronor, varav omkring 430,000 kronor torde belöpa sig på staten.

Såsom arbetslöshetskommissionen framhållit, innebär emellertid detta i och för sig glädjande förhållande ingen garanti för ens den närmaste framtiden. Det är bekant, att särskilt inom vissa grenar av industrien icke obetydliga svårigheter uppkommit på grund av de allt kännbarare hindren för det vanliga varuutbytet med utlandet. Skulle detta sakernas läge försvåras, föreligger uppenbarligen stor risk för allvarliga rubbningar inom större eller mindre delar av näringslivet och arbetsmarknaden. I likhet med arbetslöshetskommissionen finner jag därför synnerligen angeläget, att lämpliga åtgärder vidtagas för att stärka den sociala beredskapen, på det att så vitt möjligt verksam hjälp må kunna beredas arbetstagarna för det fall att en svårare ekonomisk kris skulle inträffa och hota dem med arbetslöshet och nöd.

I allt väsentligt kan jag ock ansluta mig till det av kommissionen i samråd med chefen för socialstyrelsen nu framlagda förslaget, i vars utarbetande i huvuddrag jag, såsom redan antytts, haft tillfälle deltaga.

Enligt vad framgår av det föregående, åsyftar kommissionens framställning dels vissa jämkningar beträffande det nuvarande understödsväsendet, dels dettas fullständigande på sådant sätt att statsmedel ställas till förfogande för en mera effektiv förebyggande verksamhet i syfte att arbetstillfällen i större utsträckning må vara att tillgå.

Beredandet av arbetstillfällen.

Med arbetslöshetskommissionen är jag fullt enig om det ur alla synpunkter önskvärda däri, att strävandena för arbetslöshetens bekämpande i främsta rummet inriktas på förebyggande åtgärder. I mitt anförande till statsrådsprotokollet den 1 september 1914 vid framläggandet av propositionen om anslag för understödjande av medellösa arbetslösa framhöll jag, hurusom ansträngningarna att hjälpa de arbetslösa borde, med hänsyn till såväl nationalekonomiska som humanitära och folkuppfostrande synpunkter, främst åsyfta att hålla befintliga arbetsföretag i gång och eventuellt att söka skapa nya arbetstillfällen, i den mån finansiella möjligheter härtill kunde beredas. Jag hade vidare tillfälle att i anledning av interpellation i riksdagens andra kammare den 19 september 1914 närmare utveckla regeringens uppfattning i detta ämne. Jag påvisade därvid, att regeringen ägnade det största intresse åt angelägenheten att under medverkan av arbetslöshetskommissionen och vederbörande ämbetsmyndigheter så vitt möjligt påskynda de förberedande arbeten av teknisk, ekonomisk och formell beskaffenhet, som erfordrades för att de i vanlig ordning tillgängliga högst betydande anslagen för statens olika arbetsföretag måtte kunna i största möjliga omfattning tagas i användning för beredandet av lämpliga arbetstillfällen.

Jag meddelade vidare, att såväl inom statsrådet som inom arbetslöshetskommissionen frågan om igångsättandet genom statens försorg av ytterligare arbetsföretag varit föremål för ingående prövning, men att svårigheterna därvidlag hade visat sig oöverstigliga. I det dåvarande läget befanns det hart när omöjligt att disponera anslag till så avsevärda belopp, som syntes erforderliga för ändamålet. Vid överläggningar i ämnet, som hållits med representanter för riksgäldskontoret, riksbanken och statskontoret, hade dessa enstämmigt avrått att vidtaga de finansiella åtgärder, som i sådant avseende ifrågasattes. Jag framhöll emellertid samtidigt, att, om också den största varsamhet då måste iakttagas i fråga om statsutgifter, omständigheterna kunde förändras ävensom att i sådant fall regeringen givetvis ämnade upptaga frågan till förnyat övervägande.

Enligt vad jag av chefen för finansdepartementet inhämtat, lära dessbättre de tvingande finansiella hänsyn, för vilka de sociala önskemålen förut måst vika, numera ej göra sig gällande med fullt samma styrka som under krisens tidigare skeden. Det synes mig då i hög grad önskvärt att i den av arbetslöshetskommissionen angivna riktning utbygga och stärka den sociala beredskapen.

Jag underskattar icke de svårigheter av olika slag, som oundgängligen möta vid strävandena att genom statens medverkan tillhandahålla arbetstillfällen. Allt för stora förhoppningar få ej heller fästas vid statens mellankomst i detta avseende. Framgent som hittills böra nog därvid i främsta rummet ifrågakomma sådana arbeten, som falla inom ramen för statens vanliga verksamhet och för vilka sålunda medel finnas anvisade att utgå efter i huvudsak redan fastställda grunder. Då emellertid sådana företag i allmänhet icke planerats med hänsyn till de syften, som man nu vill främja, och ej heller alltid äro därtill särskilt lämpade, är det icke tillräckligt att lita endast till dessa utvägar, för den händelse en mera allvarlig kris inom flere eller färre grenar av näringslivet skulle inträffa.

Det bör i sådant avseende erinras, hurusom Kungl. Maj:t och vederbörande myndigheter sökt att med tillgängliga medel i största möjliga utsträckning forcera redan påbörjade offentliga arbetsföretag samt igångsätta nya sådana i Blekinge och Bohuslän för att därigenom bringa hjälp åt stenindustriens av krisen hårt drabbade arbetare. Högst betydande belopp hava av därför anvisade medel disponerats för sådant ändamål. Dessa strävanden hava också otvivelaktigt länt till mycket stor nytta, om de än icke varit tillfyllest för behovet. Jag har därför sett mig föranlåten vidtaga förberedande åtgärder för att på annan väg, nämligen

genom att intressera vissa kommuner och väghållningsdistrikt att omedelbart göra betydande beställningar av gatsten, bereda stenindustrifirmorna möjlighet att framgent sysselsätta sina arbetare. För den händelse denna plan, såsom synes bliva fallet, vinner erforderlig anslutning, är det min avsikt att hos Kungl. Maj:t hemställa om proposition till riksdagen rörande anvisande av medel till lån på billiga villkor för att sätta kommuner och väghållningsdistrikt i stånd att finansiera sina beställningar. I den mån emellertid de sålunda tilltänkta anordningarna för stenindustriens arbetare icke bliva tillfyllest ävensom för sådana andra fall, där man icke kan förutse förhållandenas utveckling, skulle de nu föreslagna åtgärderna i förebyggande syfte komma till användning.

Vad man med sistnämnda åtgärder vill vinna är, att medel skola finnas tillgängliga för att på lämpligaste sätt och utan stor omgång sörja för arbetstillfällen, för den händelse inom någon särskild arbetargrupp skulle på grund av de förhållanden, jag tidigare berört, uppkomma arbetslöshet i sådan omfattning, att densamma icke med redan till buds stående medel kunde avhjälpas. Sättet för beredande av arbetstillfällen kan givetvis komma att växla efter olika omständigheter. I viss utsträckning torde det befinnas lämpligt att på sätt, som nyss antytts i fråga om stenindustrien, eller eventuellt under andra former bereda avsättning åt industrigrenar, som drabbas av en eventuell svår kris. Förutom det att arbetarnas intressen bäst tillgodoses genom fortsatt arbete å de vanliga arbetsplatserna, lärer det även för staten ofta bliva billigast och enklast att utnyttja industriens egna organisationsformer. Beträffande sådana områden, där staten för sina behov plägar uppträda såsom avnämare, låter det även tänka sig, att densamma skulle kunna genom större beställningar trygga driftens fortgång, därvid av krisförhållandena eventuellt framkallade merkostnader skulle täckas av de särskilda medel, om vilkas anvisande nu är fråga. Ej heller bör det vara uteslutet att, efter särskilt noggrann omprövning, i ett eller annat undantagsfall, då avsättningsmöjligheterna för ett eljest sunt företag avstängts eller väsentligen inskränkts och nödigt driftkapital för att ändock fortsätta rörelsen icke kan erhållas, bispringa företaget med erforderliga medel. I andra fall lärer det bliva nödvändigt att staten själv anordnar lämpliga arbeten.

Givetvis bör spörsmålet, huruvida och på vad sätt staten här skall ingripa, bedömas efter de i varje fall föreliggande omständigheterna. Såsom utgångspunkt måste emellertid alltid fasthållas, att arbetslöshetens förebyggande på lämpligaste sätt är ändamålet för statens ingripande. Så vitt möjligt bör detta ingripande också ske på sådant sätt, att staten icke därigenom åsamkas större kostnader än som skulle föranledas av

eljest oundviklig understödsverksamhet. Därest nu angivna synpunkter bliva vägledande för statens åtgärder, synes arbetslöshetskommissionens förslag i förevarande syfte, som i socialt avseende otvivelaktigt är synnerligen behjärtansvärt, icke böra möta avgörande betänkligheter av finansiell art.

Det ligger i sakens natur, att effektiv kontroll bör utövas över att statens uppoffringar verkligen medföra åsyftat gagn. I samband med eventuellt beslut om understöd av statsmedel för beredandet av arbetstillfällen bör Kungl. Maj:t sålunda jämväl fastställa erforderliga villkor för medlens åtnjutande samt anordna tillsyn över dessas tillämpning. Sådan kontroll torde, liksom den förberedande utredningen rörande gjorda framställningar om understöd, i regel böra ankomma på statens arbetslöshetskommission, vilken för ändamålet kan, där så prövas nödigt, genom särskild delegation eller på annat sätt utöva densamma. I vissa fall lära emellertid kunna ifrågakomma arbetsföretag av sådan art, att övervakandet lämpligen kan övertagas av någon statens ämbetsmyndighet.

Understödet åt arbetslösa.

Såsom förut framhållits, kunna statens förebyggande åtgärder icke tänkas bliva så effektiva, att icke en eventuell svårare kris inom näringslivet i allt fall skulle på sina håll medföra sådan arbetslöshet, att det allmänna bör genom direkt understöd söka lindra dess skadliga följder. Med arbetslöshetskommissionen är jag därför fullt enig om, att den redan anordnade understödsverksamheten för medellösa arbetslösa bör framgent bibehållas såsom nödfallsutväg i de fall, då förebyggande åtgärder icke lämpligen kunna vidtagas eller endast delvis leda till målet.

De av kommissionen med stöd av redan vunnen erfarenhet föreslagna jämkningarna och kompletteringarna i fråga om understödssystemet synas mig också i allt väsentligt ändamålsenliga. Den förordade höjningen av understödens maximibelopp torde sålunda få betraktas såsom en av dyrtiden direkt motiverad åtgärd i syfte att giva understöden samma ekonomiska värde, som de ägde vid tiden för statsmakternas ursprungliga behandling av ämnet. Ur vissa synpunkter kunde måhända betänkligheter resas mot det föreslagna medgivandet, att understöd må kunna utgå såsom tillägg till bidrag, som arbetare uppbära av arbetsgivare eller arbetslöshetskassa. Den av arbetslöshetskommissionen förebragta utredningen synes emellertid giva starkt stöd för dess uppfattning om åtgärdens lämplighet. Det vill dock synas, som om den angivna maximigränsen för de från olika håll till familjens medlemmar härflytande understöden tillsammantagna — 70 procent av den å orten inom facket vanliga lönen — rimligen kan något sänkas eller till $^{2}/_{3}$ av nämnda löneinkomst. Nödig omsorg bör nämligen ägnas åt, att icke

understöden sättas så högt, att arbetarna bliva mindre villiga att antaga eller själva uppsöka tillgängliga arbetstillfällen. Den ifrågavarande lindringen i bestämmelserna lärer icke komma att öka det allmännas utgifter utan fastmer minska desamma, enär de undanröja ett, enligt vad erfarenheten visat, nu förefintligt hinder att från arbetsgivare och arbetslöshetskassor bekomma understöd.

Det torde böra i detta sammanhang särskilt framhållas, att kommunernas delaktighet i det ekonomiska ansvaret visat sig innebära ett starkt varsamhetsmoment vid understödsverksamhetens handhavande. Vidare skulle konstaterat behov alltjämt vara en förutsättning för det allmännas understöd. Lika med kommissionen anser jag dock hinder ej böra förefinnas för att understöd utgår till person, som äger endast smärre besparingar.

Även de föreslagna bestämmelserna i syfte att stadga skyldighet för understödstagare att deltaga i lämpliga utbildningskurser, att i vissa fall utsträcka rätten till understöd att avse hustru och barn till person, som på annan ort beretts arbete, samt att uppdraga en gräns mot fattigvårdens klientel torde i det stora hela vara väl avvägda. Beträffande rätt till understöd i nyssnämnda fall åt familj, bör enligt min mening sådant understöd åtminstone i allmänhet ej få utgå med högre belopp än vad som tillkommer ensamstående person; och vad angår de föreslagna bestämmelserna i syfte att uppdraga en gräns mot fattigvårdens klientel, synes det mig, som om de av kommissionen själv antydda betänkligheterna mot att öppna tillgång till det nu ifrågavarande slaget av understöd för personer, som på grund av alltför tung försörjningsplikt mottagit fattigvård, måste tillerkännas betydelse. I allt fall bör sådant understöd icke kunna ifrågakomma i annat fall än då familjeförsörjare uppenbarligen sökt att efter förmåga försörja sig och de sina.

Beträffande bestridandet av kostnaderna för understödsväsendet vidhåller kommissionen som allmän regel principen, att staten icke skall deltaga med mer än högst hälften av dessa kostnader. På anförda skäl ifrågasätter kommissionen emellertid, att i vissa undantagsfall och efter Kungl. Maj:ts särskilda prövning kostnaderna skulle till mer än hälften kunna ersättas av statsmedel, under förutsättning att sådant extra bidrag från staten ej finge överskrida vad av landstingsmedel ställdes till förfogande för ändamålet.

Kommissionen åsyftar med denna bestämmelse att stödja sådana kommuner, vilkas ekonomiska bärkraft till följd av krisläget blivit i särskild grad försvagad. Närmast har kommissionen därvid tänkt på de särskilda förhållandena i Blekinge samt Göteborgs och Bohus län.

Kommunernas ekonomiska bärkraft är nämligen där synnerligen nedsatt icke blott genom ökad fattigvårdsbörda och uteblivna skatteinkomster från arbetarna utan även därigenom att stenfirmorna icke alls eller åtminstone endast i ringa mån torde kunna påföras någon beskattningsbar inkomst. Liknande förhållanden kunna måhända komma att inträffa i andra kommuner. Skulle för sådana extra ordinära fall den regeln upprätthållas, att staten ej skulle bidraga med mer än hälften av kostnaderna, komme lätteligen all understödsverksamhet i sådan kommun att omöjliggöras. Enligt kommissionens förslag skulle därför, som nämnts, staten i dylika särskilda fall lämna ett extra tillskott, som ej finge överstiga vad av landstingsmedel för ändamålet ställts till förfogande. Detta bidrag skulle enligt vad kommissionen åsyftat, vid beräknande av statens vanliga bidrag, betraktas som om det av vederbörande kommun blivit tillskjutet. I följd härav skulle staten kunna komma att bekosta $^3/_4$ av understödet mot endast $^1/_4$ från orten. En dylik princip skulle måhända kunna synas betänklig. De speciella förhållanden, vilka utgjort den närmaste anledningen till kommissionens förslag i denna del, äro emellertid av den beskaffenhet, att de otvivelaktigt påkalla dylika undantagsbestämmelser. Då statens extra bidrag ställes i relation till landstingets bidrag för ändamålet, torde ock tillräcklig garanti vinnas för att statens kostnader ej bliva större än som är rimligt och behövligt.

Enligt vad jag haft tillfälle konstatera, lärer emellertid även en sådan eventuell lindring i villkoren icke vara tillfyllest för att möjliggöra understödsverksamhetens bedrivande i erforderlig mån i stendistrikten. De av vederbörande landsting för arbetslöshetens bekämpande under innevarande år anvisade medlen äro nämligen redan till stor del tagna i anspråk för ändamålet. Vid sådant förhållande synes det vara av trängande behov påkallat att i förevarande avseende gå längre än vad arbetslöshetskommissionen föreslagit och medgiva Kungl. Maj:t rätt att, när särskilda skäl därtill föreligga och intill den 1 oktober innevarande år — då landstingen kunnat vidtaga ytterligare åtgärder — av statsmedel bestrida hela kostnaden för oundgängligt understöd. I dylikt fall bör Kungl. Maj:t äga att, där så prövas nödigt, fastställa strängare bestämmelser i fråga om understöd, t. ex. lägre maximibelopp än de förut angivna.

Jag förbiser icke, att senast berörda liksom vissa förut omnämnda ändringar i nu gällande bestämmelser kunna vara ur principiell synpunkt mindre tilltalande. Förutom det att här icke är fråga om någon form av arbetslöshetsförsäkring — ett spörsmål, vars lösande numera föreligger under vederbörlig utredning — anser jag mig emellertid böra be-

tona, att de undantagsförhållanden, som redan på sina håll föreligga och vilka eventuellt kunna antaga större omfattning, synas mig nödvändiggöra en mycket stor handlingsfrihet för Kungl. Maj:t. Så vitt ske kan bör möjlighet beredas att förekomma oförvållad nöd bland oförvitliga medborgare, som drabbas av krisens verkningar. Därest det allmänna efter måttet av sina resurser söker verksamt skydda arbetarna mot arbetslöshetens under dyrtiden mera än eljest förödande verkningar, lärer staten också med större styrka kunna göra anspråk på att de icke skola lyssna till de allt oftare framträdande lockelserna att i främmande länder söka sin utkomst.

Medelsanskaffningen.

Enligt vad förut anförts torde av det vid 1914 års senare riksdag såsom bidrag till understödjande av arbetslösa förslagsvis anvisade beloppet av 5 miljoner kronor endast omkring 430,000 kronor hava under tiden intill ingången av innevarande februari månad tagits i anspråk. Omkring 4,570,000 kronor skulle sålunda för ändamålet då finnas disponibla. Denna i och för sig betydande summa kunde tillsvidare synas betryggande, för såvitt nämligen endast understödsverksamhet skulle ifrågakommit. Väsentligt annorlunda ställer frågan sig emellertid, när det gäller att i enlighet med arbetslöshetskommissionens av mig nu förordade plan lägga huvudvikten vid förebyggande åtgärder i syfte att så långt lämpligen ske kan tillhandahålla arbetstillfällen. Den av kommissionen lämnade utredningen i detta avseende ger tydligt vid handen, att en sådan omläggning av statens arbetslöshetspolitik under krisen visserligen knappast skulle i verkligheten bliva för staten kostsammare men i allt fall för sitt genomförande eventuellt kräva tillgång till betydande belopp. Givetvis är det ej erforderligt att nu bereda tillgång till hela den summa, som under vissa förutsättningar måhända skulle kunna behövas. För närvarande lärer det, såsom jag redan påpekat, vara fullt tillräckligt att sätta Kungl. Maj:t i tillfälle till snabbt och verksamt ingripande för det fall, att inom en eller annan näringsgren större arbetslöshet skulle uppkomma på grund av försvårade import- eller exportförhållanden eller av annan anledning. Om däremot en mera allvarlig och omfattande kris synes hota, lärer det även av andra skäl än arbetsmarknadens läge bliva oundgängligt att för riksdagen ånyo förelägga frågan om vilka åtgärder böra vidtagas. Under denna förutsättning synes den nu behövliga ökningen av anslaget lämpligen kunna bestämmas till högst 5 miljoner kronor.

Då dessa medel företrädesvis skulle avses för tillhandahållandet av arbetstillfällen, bör det slutliga bestämmandet rörande sättet för deras

anskaffande bliva beroende på företagens beskaffenhet och sålunda uppskjutas till en senare tidpunkt, då närmare kännedom härom föreligger. Beloppet i fråga synes därför nu böra såsom förskott utanordnas av tillgängliga medel.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag efter samråd med chefen för finansdepartementet hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att för arbetslöshetens bekämpande, i huvudsaklig överensstämmelse med ovan angivna grunder,

dels använda vad som återstår av det belopp av 5,000,000 kronor, som 1914 års senare riksdag ställt till Kungl. Maj:ts förfogande att enligt vissa angivna grunder användas såsom bidrag till understödjande av arbetslösa,

dels ock använda och av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta ytterligare ett belopp av högst 5,000,000 kronor.

Till denna, av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Majestät Konungen lämna bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Nils Ädelgren.

Stockholm, K. L. Beckmans Boktryckeri, 1916.